

Joan Fuster

Contra el nacionalisme*

És curiós d'observar com es mantenen tan obcecades, encara avui, les actituds hostils a qualsevol reivindicació diguem-ne perifèrica, quan algú la planteja en termes una mica clars. I no ho dic precisament pels exabruptes que provenen del costat de sempre: aquests són ben previsibles i no tenen remei, em sembla. Penso en la reticència que sol disfressar-se d'«esquerra» i que, sovint, tendeix a escudar-se amb uns o altres principis autodefinits com a «internacionalistes». Podríem esperar que el problema tingués, ja, una acollida objectiva, serena, desintoxicada d'«ideologismes». Però no. Tot continua com fa quaranta, seixanta, vuitanta anys. O pitjor. De fet, molt pitjor, perquè la fauna política de l'interior i les sucursals del litoral —insisteixo: les de l'oposició— han disposat de temps i de llibres per a reflexionar sobre el tema durant la quaresma passada. Es veu que no l'han aprofitada. En el fons, el líder X, i el líder Y, i el Z, d'aparent etiqueta marxiana, per exemple, respiren igual que Núñez de Arce, Romanones, Calvo Sotelo o Ledesma Ramos, pel que fa a la qüestió. Si en res se'n diferencien és, a tot estirar, per l'aire demagògic amb què decoren les seves flatulències nacionalistes.

Exactament això: nacionalistes. Amb una innocència que fa de mal creure —no és cap «innocència», en efecte—, aquests senyors es trauen de la mànega l'acusació de «nacionalista» a la voluntat emancipatòria, i hi afegeixen de seguida una sèrie de connotacions oprobioses: «petit-burguesos», «maniobra de la burgesia tal o tal altra», i tot el que vostès vulguin. ¡Com si ells no fossin tan «nacionalistes», o més! Per una estranya ofuscació mental, i moral, s'obliden, no solament de la seva situació «nacional», sinó també del «nacionalisme» epilèptic, fastuosament agressiu, que professen. El porten en la massa de la sang: heretat a través de la llar i de l'escola, convertit en retòrica automàtica, alimentat pels telediaris i per les exigències del mercat dels escalafons. El d'ells és, de més a més, un nacionalisme pre-burgès: deriva de les ambicions d'una determinada oligarquia, originàriament aristocràtica, que va encunyar mites, nocions i llocs comuns dòcilment assimilats per la multitud subalterna. La ideologia dominant ha estat sempre la de la classe dominant. Si cal una menció històrica, grotescament emblemàtica, el nom del conde-duque de Olivares hauria de ser suficient. La paradoxa actual és que algú pot invocar Lenin o Stalin o Mao, sense adonar-se que està repetint Menéndez Pidal, i valga la broma.

Els «nacionalismes» no emergeixen en el buit. Cada «nacionalisme» s'articula com a tal en funció d'un altre «nacionalisme»: conflictiu amb ell. Seria inimaginable un «nacionalisme» sense un altre enfront. El famós «2 de mayo» —«Oigo, patria, tu aflicción...»— s'erigeix davant els francesos, i allò, tan suat, de la «pèrfida Albión», contra l'imperialisme britànic, que disputava a l'imperialisme de Madrid les mars i les terres més rendibles. Ben mirat, no eren dues «nacions» que s'hi llançaven, al combat: eren uns antagonistes d'interessos entre uns clans molt nítids. L'«estat modern», post-maquivèlic, manipulat per les forces feudals i els monarques absoluts, en el començament, i pels tenors del jacobinisme, després, inventaren un «nacionalisme» enèrgic: el nacionalisme estatal vigent. L'eterna guerra «franco-prusiana» n'il·lustra un moment ben llarg. De cara a fora, les dinasties i les repúbliques volien condensar un «patriotisme» eficaç per aguantar l'enemistat amb el «patriotisme» de l'altra banda de la frontera. Els grans conceptes «nacionals» a l'ús, amb himnes i banderes, són, en última instància, el reflex d'unes lluites entre grups d'interessos geogràficament contraoposats. En el XVI, en el XVII, en el mateix XVIII, i fins en el XIX, les «multinacionals» encara no havien trobat el desllorigador. Ni tan sols els Fuggar.

L'altra projecció d'aquests «nacionalismes» es proposava destruir

les resistències que, per entendre'ns, podríem designar amb l'adjectiu d'«ètniques»: àrees socials que s'apinyaven, pose per cas, en una llengua distinta, en una voluntat de viure a la seua manera i segons les seues necessitats immediates, en una irritada consciència de protesta. Qualsevol resum d'història dels actuals grans estats europeus podria informar els seus lectors que, a més de les guerres «exteriors», han hagut de fer-ne moltes d'«interiors» igualment nacionalistes. Confeccionar un «nacionalisme» estatal ha costat molta sang. Ha costat molts mestres d'escola —França no seria França sense els *instituteurs*—, molta aflicció administrativa, molt «*orden y mando*». El resultat final ha estat devastador. França és una indicació modèlica. Seria poc correcte de dir que el «vandalisme» no arquitectònic és culpa d'aquella intel·ligent i sinistra bèstia que fou l'*abbé* Grégoire. Grégoire ampliava i corregia una antiga instigació dels Capets. Totes les repúbliques i tots els imperis francesos han estat «nacionalistament» coincidents. I Thorez. I Marchais. I Sartre, no ens enganyem. Que ho diguin els occitans, els bretons, els bascos, els catalans, sotmesos a l'Hexàgon.

Al sud dels Pirineus, l'embolic fou una còpia de l'esquema francès, però fracassà la temptativa «unitària». El fet que jo escrigui aquest miserable article n'és una confirmació explosiva, i aquest article no és res. ¿El senyor Cambó? Molt bé: encara que Cambó no entra en la meua personal participació en el debat, posem-hi Cambó. Però ¿qué s'oposava al tímid i elegant regionalisme de Cambó? ¿Maura, La Cierva, Romero-Robledo? ¿Royo Villanova, Víctor Pradera? Cambó, Prat, la sencera burgesia catalana, mai no ha estat «nacionalista» com Déu mana. En canvi, sí que era, i sí que ha estat furiosament nacionalista allò que fa uns quants anys certs papers clandestins denominaven «*la oligarquia latifundista semifeudal castellano-andaluzà*»... D'ella són tributaris don Carrillo, el Felipe González, don Joaquín Ruiz: tant com el *tinglado* oficial... No n'hem d'esperar res: no hem d'esperar res del seu «nacionalisme», que els ve de les mamelles ancestrals del conde-duque de Olivares, i que els fa «objectivament» solidaris de Maeztu, dels Primos, d'Onésimo Redondo. O «ells» renuncien al seu «nacionalisme», o els altres haurem de ser «nacionalistes». El circ de l'altre «nacionalisme», amb els seus *clowns* i els seus prestidigitadors, s'ha animat últimament amb les llàgrimes senils de don Claudio Sánchez i amb el descarat feixisme de Madariaga.

Tot «nacionalisme» és «nacionalitis»: una inflamació de ser allò que un és, en determinades reclamacions. Seria molt agradable que uns i altres deixàrem d'esgrimir la «nació» com una arma —sentiment o ressentiment—, i denunciàrem el joc o contrajoc de «classe» que s'hi amaga. Si un dia els Carrillos, els Felipes —incloent-hi els venerables «felipes», amb minúscula, que passaren per la presó—, i els trotskos i els àcrates supervivents, arriben a desprendre's del nacionalisme que han mamat de la «classe dominant», el futur començaria a ser fluid. La *soi-disant* oposició «espanyola» hauria de repensar-se el seu «nacionalisme», pur Menéndez y Pelayo. O pur Lerroux a sou de Moret. Un dia, algú haurà de puntualitzar, eruditament, que Negrín i Franco estaven més pròxims que no s'ho imaginaven. Tots dos encarnaven un mateix «nacionalisme», i emanat d'unes mateixes fascinacions «ideològiques»: procedents de la secular matriu de l'oligarquia... Amb un «nacionalisme» depravadament contorsionat com és el que ens acolloneix, qualsevol rèplica, per pintoresca o revulsiva que siga, és lògica. Cada «nacionalisme» en segrega més: més «nacionalismes» erigits, de rèplica... En un instant d'eufòria arribi a suposar que tot funcionaria millor si ells —«elles»— renunciaren a ser «nacionalistes», i no ens obligaren a ser «nacionalistes» als altres... Una il·lusió passatgera, ¡ai!...□

(Opinió publicada a l'«Avui» el 19 de maig de 1976).